

Η περιήγηση του Δημητρίου Βικέλα στην Άρτα του 1884

Επιμέλεια: Ελευθέριος Α. Βέτσιος Δρ. Νεότερης Ιστορίας

Ο Δημήτριος Βικέλας, γνωστός ποιητής και πεζογράφος, γεννήθηκε στην Ερμούπολη της Σύρου στα 1835. Καταγόταν από αστική οικογένεια με πνευματική παράδοση και εξησε τα παιδικά του χρόνια στη Σύρο, στο Ναύπλιο, στην Κωνσταντινούπολη και στην Οδησό.

Σε ηλικία 17 χρόνων ταξίδεψε στο Λονδίνο, όπου παρέμεινε 20 χρόνια και ασχολήθηκε με το εμπόριο, ενώ ταυτόχρονα επιδόθηκε σε συστηματικές φιλολογικές μελέτες.

Από το 1872 εγκαταστάθηκε στο Παρίσι και αποσιώθηκε αποκλειστικά στα γράμματα. Εκτός από τη συγγραφική ανέπτυξε και έντονη εθνική και κοινωνική δράση. Στο Παρίσι το σπίτι του ήταν κέντρο των φιλελλήνων λογίων και ο ίδιος ενίσχυσε οικονομικά τους εκεί έλληνες σπουδαστές. Στα 1894, από το Παρίσι, συντέλεσε στην αναβίωση των Ολυμπιακών αγώνων και κατάφερε να γίνουν οι πρώτοι αγώνες στα 1896 στην Αθήνα. Στα 1900 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου επέδειξε έντονη κοινωνική δράση. Πέθανε στα 1908.

Ο Δ. Βικέλας υπήρξε πολύγλωσσος και πολυγλωσσικός. Μεταξύ των έργων του είναι και το βιβλίο του "Από Νικοπόλεως εις Ολυμπίαν" (1886) όπου περιλαμβάνονται περιηγητικές επιστολές που απευθύνονταν στον φίλο του μαρκήσιο de Queux de Saint Hilaire και οι οποίες γράφτηκαν "κατά την διάρκεια βραχείας περιόδου κατά τας δυτικές επαρχίας της Ελλάδος". Από το έργο του αυτό παραθέτω απόσπασμα επιστολής που εγράφη στις 21 Απριλίου 1884 και αναφέρεται στην Άρτα (1).

"Η Άρτα δεν κατώρθωσεν εισέτι ν' απεκδυθή τον τύπον τουρκικής πόλε-

ως. Αι λιθόστρωτοι οδοί της είναι στενά, σκοτεινά, ελεεινά. Τινές εξ αυτών έχουν δήθεν πεζοδρόμια εκατέρωθεν, άλλα τόσω υψηλότερα της αναμεταξύ κοίτης προς διάβασιν των κτηνών και των υδάτων (είτε του ουρανού, είτε και εκ ταπεινότερων πηγών), ώστε δια να μεταβή τις από το εν πεζοδρόμιον εις το άλλο, ανάγκη να πηδήση τολμηρώς εντός της αναμέσον λάσπης. Αι οικίαι εξωθεν φαίνονται ως επί το πολύ ταπεινά και άθλια, το παν

ποταμόν Άραχθον ως το νέον σύνορον μεταξύ των δύο επικρατειών, απηλευθέρωσαν την Άρταν και αφήκαν υπό την τουρκικήν κυριαρχίαν τα κτήματα των κατοίκων της. Η τουρκική εξουσία μη οφείλουσα χάριτας, εννοείται, προς τους Άρτινούς, δι' όσον χαράν επέδειξαν ότε ελυτρώθησαν από τους όνυχάς της, ωφελείται της ευκαιρίας δια ν' αποκαταστήση όσω το δυνατόν οχληροτέρην εις αυτούς την μεταβολήν των πραγμάτων. Τα διόδια και αι

δε μαρτυρεί κατάπτωσην και κατήφειαν. Ήρχισαν που και που να ευρύνονται αι οδοί και νέαι οικοδομαί ν' ανεγείρονται, αλλά θα παρέλθη καιρός πριν ή αλλαγή επαισθητός η όψις της πόλεως. Όπως επέλθη ριζική μεταβολή έπρεπε να προηγηθή της ανοικοδομήσεως κατεδάφισις. Αλλά προς τούτο απαιτείται ευπορία, η δε δυστυχής Άρτα επί του παρόντος δεν ευπορεί. Οι διπλωμάται του εν Βερολίνω συνεδρίου (δια τους οποίους δεν ηκούσθησαν ευχαι μόνον και ευλογίαι εις τα μέρη ταύτα της Ηπείρου), ορίσαντες τον

αστυνομικαι διατάξεις της παρεμβάλουν ποικίλας δυσκολίας εις την διάβασιν των συνόρων, οι τελωνιακοί δασμοί της αποκαθιστούν ασύμφορον την εξαγωγήν των προϊόντων, ώστε οι ατυχείς ιδιόκτηται ζημιούνται εάν τα μεταφέρωσιν εις Ελλάδα, δεν ευρίσκουν δε κατανάλωσιν δι' αυτά εις τα τουρκικά χώματα. Προς μεγαλειτέραν έτι βλάβην της Άρτης η τουρκική κυβέρνησις επενόησε την θεμελίωσιν νέας πόλεως οχι μακράν της αριστεράς όχθης του Αράχθου. Παρεκτός όμως Μωαμεθανικών τινων οικογενειών της

Άρτης δεν συρρέουν, ως φαίνεται, εις αυτήν οι συνοικιστάι. Το πράγμα δεν είναι άξιον θαυμασμού, καθόσον δια την ερήμωσιν πόλεων, τας οποίας κατέκτησεν ακμαζούσας, ή δια την ανέγειρσιν νέων.

Άλλως, είνε ελπιζόμενον ότι η άρτα θα υπερνικήση τας παρούσας δυσχερείας, και εάν έτι επίκειται εις αυτήν μακρά περίοδος χωρισμού από την λοιπήν Ήπειρον. Χάρις εις την ανάπτυξιν της δια θαλάσσης συγκοινωνίας και εις την κατασκευήν των σχεδιαγραφουμένων οδών, οι κάτοικοι της θα εύρωσι βαθμηδόν νέα στάδια ενεργείας. Η συνέχεια της πολυχρονίου ιστορίας της βεβαίως δεν θα διακοπή.

Κατά τον Άγγλον Leake, η Άρτα κείται επί της αυτής τοποθεσίας όπου και η αρχαία Αμπρακία, η πρωτεύουσα της Ηπειρου από την εποχήν του Πύρρου. Μετά την καταστροφήν αυτής από τους Μακεδόνας, ανηγέρθη νέα πόλις επί του αυτού χώρου, η δε νέα της ονομασία παράγεται από το όνομα του παρ' αυτήν ποταμού Αράχθου. Δεν εγγνώμαι την ετυμολογίαν ταύτην, αλλ' ούτε έχω άλλην να προτείνω. Κατά την Βυζαντινήν περίοδον η Άρτα δεν διέμεινεν άσημος, ιδίως μάλιστα αναφαίνεται το όνομά της εις την ιστορίαν περί τα τέλη, οπότε η εισβολή των Νορμανδών, αι σταυροφορίαι και ο σχηματισμός του δεσποτάτου της Ηπειρου μετέτρεψαν τας χώρας ταύτας εις πεδίον πολέμου με-

ταξύ Ανατολής και Δύσεως. Κατά το 1449 ηλώθη υπό των Τούρκων, έμεινε δ' έκτοτε υπό την κυριαρχίαν των επί τέσσαρας εκατονταετηρίδας και ημίσειαν.

Πολλά ηδύνατο τις να ιδη και να ερευνηση ενταύθα. Πολλαί σελίδες της βυζαντινής και της νεωτέρας ημών ιστορίας δύναται περί την Άρταν να μελετηθώσι, αι δε εκκλησίουι της και τα μοναστήρια των περιχώρων παρέχουν ύλην ενδιαφέρουσαν εις τους ασχολουμένους περί την μεσαιωνικήν αρχαιολογίαν. Αλλ' ημείς βιαζόμεθα και σπεύδομεν. Αφού επεσκέφθημεν, κατά καθήκον, τον νομάρχην, κατοικούντα εν τω μέσω της Ισραηλιτικής συνοικίας, - όπου, εν παρενθέσει, είδα εις τας θύρας και τα παράθυρα ωραίας Ιουδαίας φερούσας τα εορτάσιμά των, καθό Σάββατον σήμερον, - περιήλθομεν την πόλιν υπό την οδηγίαν του φίλου δημάρχου της και παρετείναμεν τον περίπατον έως εις τας όχθας του ποταμού.

Προτού εξέλθωμεν της πόλεως, εις το άκρον αυτής, επεσκέφθημεν την αρχαίαν εκκλησίαν της Παναγίας Περιουρίτισσας ή Παρηγορήτισσας, εν των ωραιότερων εν Ελλάδι μνημείων της Βυζαντινής τέχνης, έχον όμως πολλήν επισκευής ανάγκην. Δεν λέγω περί των ψηφιδωτών, των οποίων ούτε ίχνος υπάρχει, ούτε περί των εξ ολοκλήρου σχεδόν απεσβεσμένων τοιχογραφιών, αλλ' έπρεπε να ληφθή φροντίς τις περί του κτιρίου αυτού, ως ανταμοιβή τουλάχιστον διότι κα-

τάρθωσε να διατηρηθή και μετά τοσούτων αιώνων καταστρεπτικήν αμέλειαν. Την τετραγώνον εκκλησίαν επιστέφει κεντρικός πυργοειδής τρούλλος περικυκλούμενος εις τας τέσσαρας γωνίας υπό τεσσάρων μικροτέρων τρούλλων. Δύο σειραί παραθύρων διπτύχων, καλού βυζαντινού ρυθμού, περικουσι την οικοδομήν. Η άνω σειρά φωτίζει στοάν περικυκλούσαν τας τρεις πλευράς της εκκλησίας εν είδει υπερώου νάρθηκος. Επιγραφή τις παρά την πύλην του ναού φαίνεται μαρτυρούσα ότι εκτίσθη ούτος κατά την ογδόην εκατονταετηρίδα, αλλά το πιθανώτερον είναι ότι ανηγέρθη κατά την ενδεκάτην ή δωδεκάτην, οπότε η Άρτα ήρμαζε.

Της αυτής εποχής κτίσμα λέγεται και η επί του Αράχθου γέφυρα. Ανάγκη να υποθέσωμεν ότι δεν εγένετο και τότε χρήσις αμαξών εις τα μέρη ταύτα, καθότι η επί της γεφύρας διάβασις των δεν είναι εύκολος. Αναβαίνει η γέφυρα, αναβαίνει αποτόμως και πάλιν αποτόμως καταβαίνει προς την αντίπεραν όχθην. Περί της γεφύρας ταύτης υπάρχει εις την συλλογήν του Passow ποίημα αξιοπερίεργον και ωραίον μη περισυναχθέν υπό του Fauriel. ...

Η υπόθεσις επί της οποίας βασίζεται η υπόθεσις του τραγουδιου τούτου, ότι δηλαδή απαιτείται θύμα ανθρωπινον δια να στοιχειώσουν τα θεμέλια, δεν συνέχεται με μόνης της Άρτης την γέφυραν. Άλλως τε, καθώς γνωρίζεις, το έθιμον των τοιούτων θυσιών, υπό ημερωτέραν αληθώς μορφήν, επικρατεί εισέτι καθ' ό-

λην την Ελλάδα, κ' εγώ δε αυτός εθυσίασα πετεινόν εις τα θεμέλια της εν Αθήναις οικίας μου. Παρά την γέφυραν, επί της Ελληνικής όχθης του ποταμού, υπάρχει μέγας πλάτανος, ο πλάτανος του Αλήπασά. Εκεί, καθήμενος υπό την σκιάν του δένδρου, έβλεπε, λέγουν, κρεμαμένους από τους κλώνους τους όσους κατεδίκαζε κατά τας περιουρίας του εις τον δι' αγχόνης θάνατον. ...

Ενώ ήμεθα επί της κορυφής της γεφύρας, επί της γραμμής ακριβώς της χωριζούσης τα δύο όμορα κράτη, και εβλέπομεν εκείθεν την ωραίαν άντικρυ πεδιάδα, υπό δε τους πόδας μας το ορμητικόν ρεύμα του Αράχθου, χωρικοί Αλβανοί πολυάριθμοι εξηγγράζον εις το τουρκαϊκόν άκρον της γεφύρας την άδειαν του να διαβάσιν εις το Ελληνικόν. Τους επερέμεινα μέχρις ου τελειώση η διαπραγματεύσις. Ήσαν Μωαμεθανοί και δεν ωμίλουν Ελληνικά, ενόησαν όμως την ερώτησιν μου, που πηγαίνουν; - Βραχώρι, απεκριθήσαν λακωνικώς. - Και προς τι; - Εκεί ντουλειά, παράς!

Τα δημόσια έργα και τα μεγάλα ημερομίσθια ελκύουν ουκ ολίγους εργάτας εκ της γείτονος επικρατείας.

Ας έρχωνται!

Επιστρέφοντες εις την πατρίδα των θα διηγούνται ότι "εκεί ντουλειά", τούτο δε αξίζει και ωφελεί περισσότερον ίσως παρά πολλά άλλου είδους φιλελληνικά ενέργεια".

(1) Το απόσπασμα βρίσκεται στο βιβλίο Δ. Βραχά, Από Νικοπόλεως εις Ολυμπίαν, Αθήνα 1991 (Εκδόσεις ΕΚΑΤΗ) σσ. 27-45